

VLADIMIR NABOKOV

SZÓLJ,
EMLÉKEZET!

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2017

Visszatekintve, 1905 nyarát, noha sok szempontból izgalmas volt, még nem élénkítette egyetlen szárnycsapás vagy színes pille sem a falusi tanítóval tett sé-táink során: 1906 júniusának fecskefarkúja még lár-vastádiumban hevert egy út menti ernyős virágú növé-nyen; ám aztán egy hónap alatt mintegy tucatnyi dologgal ismerkedtem meg, és Mademoiselle már *le chemin des papillons bruns*-ként⁴⁷ emlegette az erdei utat, amely a kis közönséges gyöngyházlepkékkel teli (így nevezte őket első, felejthetetlen és kiapadhatatlanul varázslatos kis kézikönyvem, Richard South *The Butterflies of the British Isles* című munkája, amelyet akkoriban adtak ki), ingoványos kaszálóba torkollott. A következő évben rájöttem, hogy sokfajta pillangónk és lepkénk ismeretlen Angliában vagy Közép-Európában, ezek meghatározásában jóval teljesebb atlaszok

47 A barna lepkék útja. (francia)

segítettek. 1907 elején egy kemény betegség (tüdőgyulladás, 41 fokos lázzal) rejtélyesen eltörölte a számok jórészt irtózatossá adományát, amely néhány hónapig csodagyerekké tett (ma nem tudok papír és ceruza nélkül összeszorozni 13-at 17-tel; azonban egy szempillantás alatt összeadom őket, a hármast foga kikerekedik); de a pillangók túléltek a kórt. Az anyám egész könyvtárát, múzeumot halmozott fel az ágyam mellé, és most már kizárólag egy új lepkefaj leírására vágytam egy új prímszám felfedezése helyett. Az 1907 augusztusában tett biarritzi látogatás új csodákat hozott (bár nem olyan sokat és ragyogót, mint majd 1909-ben). 1908-ra már teljesen tisztában voltam az európai, Hofmann által ismert pikkelyesszárnyúakkal. 1910-re már végigálmódoztam Seitz csodálatos könyve, a *Die Gross-Schmetterlinge der Erde* első kötetét, megszereztem néhány nemrégiben leírt különlegességet, és mohón olvastam az entomológiai folyóiratokat, különösen az angol és orosz nyelvűeket. A nagy rendszertani változások ideje volt ez. A század közepe óta a kontinentális lepidopterológia egyszerű, stabil ügy volt, amelyet a németek zökkenőmentesen irányítottak. Főpapja, dr. Staudinger egyben a legnagyobb rovarkereskedő-cég vezetője is volt. A német lepkekutatóknak most, fél évszázaddal a halála után sem sikerült lerázniuk tekintélye hipnotikus varázsát. Még élt, amikor iskolája tudományos hatalomként világszinten kezdett veszíteni erejéből. Míg ő és követői a szokás

által szentesített specifikus és generikus nevekhez ragaszkodtak, és beérték azzal, hogy a lepkéket a szabad szemmel látható jellemzők alapján osztályozzák, az angol szerzők szaknyelvi változtatásokat vezettek be a szervek mikroszkopikus tanulmányozásán alapuló taxonómikus változások és a prioritás törvényének szigorú alkalmazása után. A németek minden tőlük telhető megígérték, hogy semmibe vegyék az új csapásirányt, és továbbra is a bélyeggyűjtésszerű rovarant tartották becsben. Buzgó törődésük az „átlagos gyűjtővel, akinek nem feladata a boncolás”, ahhoz hasonló, amikor a népszerű regények ideges kiadói az „átlagos olvasót” kényeztetik – akit nem kell gondolkodásra készíteni.

Volt egy általánosabb változás is, amely egybeesett a lepkék iránt érzett heves kamaszkori érdeklődéssel. A hermetikus, homogén viktoriánus és staudingeri fajokat a kívülről, véletlenszerű függelékként hozzájuk tapasztott különböző „változatokkal” (havasi, sarkvidéki, szigeti stb.) most új, sokalakú, és változó jellegű fajok váltották fel, amelyek organikusan álltak össze a földrajzi fajtákból és alfajokból. Az evolúciós aspektusok sokkal világosabbá váltak az osztályozás rugalmasabb módszerei által, a természet központi problémái és a lepkék közötti további kapcsolatokat pedig biológiai kutatások támasztották alá.

A mimikri rejtélyei különösen vonzóak. E jelenségek azt a művészi tökélyt mutatják, amelyet általa-

ban az ember által készített dolgokkal szokás asszociálni. Gondoljunk csak a szárny buborékszerű foltjainak vagy a bábok fényes sárga dudorainak („Ne egyél meg – már szétlapítottak, megkóstoltgattak, és elutasítottak”) nedves méregimitációjára (kiegészítve a pszudofénytöréssel). Gondoljunk az akrobatikus hernyó trükkjeire (a bükkfa púposszövőnél), amely lárvakórában madárürülékre hasonlít, de miután meglágyul, hártyásszárnyú-nyúlványokkal és barokk jellemzőkkel gazdagodik, így a nagyszerű fickó egyszerre két szerepet játszik (mint a keleti előadások színésze, aki képes összefonódott birkózópárrá változni): a vonagló lárvát és a nagy hangyát, amely azt elpusztítja. Amikor egy lepke formában és színben egy darázsra hasonlít, a mozgása, a csáphasználata is darázsos, pillétlen lesz. Amikor egy lepke egy levélhez hasonlít, nemcsak a levél összes részletét adja vissza gyönyörűen, de számtalan jellel utánozza a lárvák által kirágott lyukakat. A darwini értelemben vett „természetes szelekció” nem magyarázhatja meg az imitatív jelleg és az imitatív magatartás csodálatos egybeesését, és a „túlélésért való küzdelem” elmélete sem kielégítő, amikor egy védekezési eszköz az utánzás finomságával, gazdagságával és fényűzésével meghaladja a ragadozók elemzőképességét. A természetben felfedeztem azokat a nem haszonelvű gyönyöröket, amelyeket a művészetben kerestem. Mindkettő a mágia megtestesülése, mindkettő bonyolult bűbáj és csalás játéka.